

Aad de Ruijter over de toekomst van de Ambrosiushoeve

'Er zijn harde noten te kraken'

Ab Kuypers

Mede doordat de overheid nu eist dat de financiering van de Ambrosiushoeve op 'fifty/fifty' basis gaat gebeuren is het voortbestaan van de proefbijenstand zwaar onder druk komen te staan. Maart 1994 is er een Werkgroep opgericht welke in een jaar tijd een grondig rapport heeft samengesteld onder de titel 'Toekomst Ambrosiushoeve'. Behalve dat hierin een advies over de toekomstige financiering is opgenomen wordt tevens diep ingegaan op zowel onderzoekbehoefte als de wijze waarop hieraan kan worden voldaan. Een maand na het verschijnen van dit advies spreekt Ab Kuypers met de directeur van de Ambrosiushoeve, de heer Aad de Ruijter.

De financiën

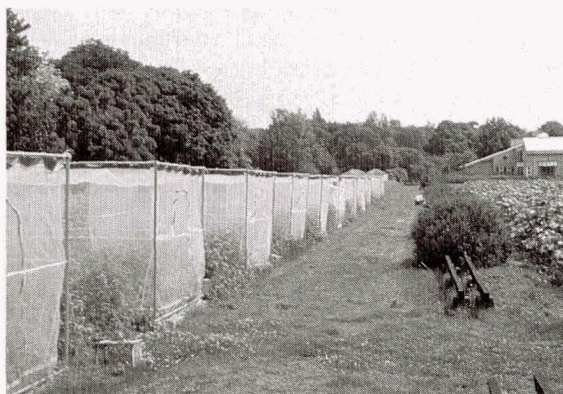
Hoe positief het uitgebrachte advies over de inhoudelijke kant van de Ambrosiushoeve ook moge zijn, eerst zal de financiële kant rond moeten komen. Aad de Ruijter: 'Als dat niet lukt, dan houdt alles op. De overheid trekt zich meer en meer terug. Van alle drie de takken die belang hebben bij de Ambrosiushoeve wordt nu een grotere bijdrage gevraagd in de medefinanciering. Waar het hierbij de imkerij betreft kunnen we heel positief zijn. De Bedrijfsraad gaat ervoor, alle imkerorganisaties hebben besloten voor volgend jaar hun leden een contributieverhoging van f5,- voor te stellen. Hiermee wordt de bijdrage van imkers verdubbeld zoals in het advies wordt voorgesteld.'

'Wat het Landbouwschap betreft, daarvan is nog geen reactie bekend. Er zal veel overtuigingskracht van ons worden gevraagd. Van hen wordt immers van verschillende kanten een financiële bijdrage verlangd. Tuinders en boeren hebben met meerdere instituten te maken. Niettemin ben ik hoopvol gestemd. De Ambrosiushoeve heeft veel gedaan aan onderzoek dat ook voor hen belangrijk is en daar heeft men waardering voor. In ieder geval zijn we nu heel wat optimistischer dan een half jaar geleden.'

Additionele inkomsten

In de totale financiering van de Ambrosiushoeve zijn extra inkomsten (de Commissie spreekt van additionele inkomsten) niet alleen noodzaak, ze behoren ook tot de mogelijkheden. 'We hebben de laatste

jaren al heel veel onderzoek op contractbasis gedaan. Ik denk daarbij onder andere aan het onderzoek naar solitaire bijen. Dit was voornamelijk ten behoeve van zaadtellers. Maar ook hommelteeltbedrijven en producenten van bestrijdingsmiddelen kunnen we tot onze opdrachtgevers rekenen. Natuurlijk schommelen deze inkomsten wel, ze worden bepaald door het aantal opdrachten dat wij krijgen. Het grootste probleem is echter niet zo zeer om contracten binnen te krijgen maar om uit de inkomsten die deze opleveren een zekere financiële buffer op te bouwen. Helaas is dat nu juist een van die dingen die tegen de huidige beleidslijn van de overheid ingaat. De overheid verwacht wel dat wij commercieel gaan werken, maar extra inkomsten beïnvloeden subsidies. Met andere woorden wat wij meer verdienen wordt meteen weer gekort. Enige reserve om mindere jaren te kunnen opvangen bouw je zo niet op. In feite staat dit haaks op een bedrijfsmatig beleid en haaks op de wens van de overheid dat onderzoeksinstituten zich steeds meer zelfstandig gaan bedruipen. Dit moet worden opgelost. Er zijn nog harde noten te kraken.'

Onderzoek van De Ambrosiushoeve geniet internationaal een hoog aanzien.

In belang van de imkerij

'Om de verjonging van de imkerij weer op gang te krijgen moeten wij aanstaande imkers een goede instructie geven. Dat loopt nu vast. Het hele onderwijs voor de bijenteelt is een probleem op zich. In ieder geval heb je goede leraren nodig. De beginners- en gevorderdencursussen lopen momenteel niet, datzelfde geldt voor de opleiding tot leraar bijenteelt.'

Deze is nu ondergebracht bij het STOAS, maar dat werkt niet. Je bent heel erg afhankelijk van de mensen die dat daar moeten doen. In het algemeen hebben zij weinig voeling met de bijenteelt. Het zou een goede zaak zijn als wij dat weer in handen zouden krijgen.'

'Tien jaar geleden hebben wij een aantal van onze taken moeten afstoten. De filosofie was toen dat wij ons helemaal aan het onderzoek moesten gaan wijden. De afgestoten taken kwamen op plaatsen terecht waar deze niet goed werden behartigd. De vragen kwamen daardoor toch weer bij ons terecht. Kijk wat er is gebeurd met de voorlichting. Die is nu zelfs helemaal opgeheven. De veterinaire taken hebben bij de instituten die deze nu uitvoeren slechts een ondergeschikte rol. Voor de mensen die daar werken liggen imkers- en bijenproblemen bovendien ver weg. De hoeveelheid aan adressen waar de imker mee te maken heeft gekregen, dat heeft niet gewerkt. Veel zaken kwamen daardoor toch nog steeds op ons bordje.'

196

Terug naar oude situatie?

Het is daarom niet verwonderlijk dat in het uitgebrachte advies wordt voorgesteld verschillende taken weer terug te brengen naar de Ambrosiushoeve.

'Ik denk dat een overdracht van het meldpunt bijenziekten en het diagnostisch onderzoek naar de Ambrosiushoeve zou moeten plaatsvinden. Wij staan positief tegenover het advies daarover. Maar over de uitkomst van dat alles is in feite nu nog weinig te zeggen. Het door de Adviescommissie uitgebrachte rapport is in het bestuur van de Ambrosiushoeve besproken en van commentaar voorzien, dit is tesamen doorgestuurd naar het ministerie en de financiers. Het ministerie is tegelijkertijd gevraagd de voorgestelde overdracht te regelen. Wij zijn nu in afwachting hoe men daarop reageert. De overheid zal uiteindelijk een beslissing nemen die in samenhang is met haar andere onderzoeksinstituten. Stapje voor stapje zal ons plaatje worden ingevuld. De financiers spelen in alles natuurlijk een belangrijke rol.'

Traditie

'Het zou toch te gek zijn als de Ambrosiushoeve als enige bijeninstituut in Nederland zou moeten verdwijnen. Wij vertegenwoordigen een traditie van bijna honderd jaar bijen, begonnen met de zogenaamde wandelleraren. Er is hier heel veel kennis in huis en wij waren ooit het Consulentenschap voor de bijenteelt. Wij hebben een prachtige bibliotheek en een schitterende drachtplantentuin. Dat moet toch behouden blijven. Wanneer de Ambrosiushoeve zou verdwijnen betekent dat ook het einde van onze drachtplantentuin. Ik vrees

Een bewogen geschiedenis

De Ambrosiushoeve. Verguisd en vereerd. Over 'Hilvarenbeek' wordt zeker de laatste tien jaar heel verschillend geoordeeld. De recente geschiedenis van wat eens de proefbijenstand was, is een heel bewogen. Alle goede zaken welke vanuit Hilvarenbeek naar de imkers zijn toegekomen lijken sinds een tiental jaren te worden overschaduwd door opgelegde veranderingen. Negatieve reacties van bijenhouders waren niet van de lucht. Tien jaar geleden was het voortbestaan van de Ambrosiushoeve nog zeer onzeker. Door de overheid opgelegde organisatorische veranderingen dreigden faliekant uit te pakken. Als bedrijfstak moest door de imkers worden meegefinancierd aan het instituut, hetgeen morrend werd aanvaard. Tegelijkertijd verdween er een belangrijk stuk onderzoek uit Hilvarenbeek: het 'routine' onderzoek naar ziekten in bijenvolken en oorzaken van bijensterfte. Dit onderzoek werd overgeheveld naar de Veterinaire Dienst. In de jaren daaraan voorafgaand had de kwestie van een mogelijke verhuizing van de Ambrosiushoeve al voor de nodige onrust gezorgd, vooral binnen het instituut zelf. Uiteindelijk vond er geen verhuizing plaats. Horst en Zeewolde vielen af als mogelijke nieuwe standplaats. Samen met de 'versplintering' van diensten waarmee de imker te maken kreeg en het feit dat 'Hilvarenbeek' zich tegelijkertijd meer dan tevoren moest gaan bezighouden met bestuiving in algemene zin (dus ook hommelandonderzoek) heeft indertijd de gemoederen onder de imkers behoorlijk beroerd. De Ambrosiushoeve werd door veel imkers niet langer als een instituut voor bijenonderzoek beschouwd. In 1995, tien jaar later, staat de Ambrosiushoeve wederom voor de ogenschijnlijk onmogelijke taak haar voortbestaan te bevechten.

dat dan alles gerooid zal worden. Ons arboretum is een unieke tuin, dat mag niet verloren gaan voor de imkerij.'

'Bij ons instituut zijn professionals in dienst. We zijn weliswaar een klein instituut en niet duur, maar lopen niettemin voorop met ons onderzoek en sommige thema's die wij daarvoor uitkiezen. Wanneer het diagnostisch onderzoek weer bij ons terug komt betekent dat meer werk, waarvan we nog moeten zien hoe we dat zullen inpassen. Meer dan de huidige 6,5 formatieplaatsen zit er in de directe toekomst niet in. Ook niet met de nieuwe financieringsvoorstellen.'

Een nieuwe structuur?

De huidige beleidslijn van de overheid staat geen kleine onderzoeksinstituten meer toe. 'Het is bijna onvermijdelijk dat er ook met ons iets moet gaan gebeuren. Het voorstel is dan ook om ons bestuurlijk onder te brengen bij een ander proefstation. Hierbij wordt gedacht aan het Proefstation voor Glasgroente en Bloemisterij. In principe verandert er dan niet veel. In zo'n ander proefstation zullen we met één stem vertegenwoordigd zijn in hun bestuur. Ons eigen

bestuur krijgt dan in feite een nieuwe taak. Zij zullen echte 'proefplannen makers' worden. Nu bepaalt ons bestuur ook welke richting wij op moeten gaan. Aan zo'n nieuwe structuur zitten overigens wel voordelen. Wij kunnen gemakkelijker gebruik maken van hun diensten en krijgen ook makkelijker toegang tot allerlei zaken. We blijven wel als zelfstandige eenheid bestaan. Onze locatie zullen we ook niet verlaten.'

Huidige onderzoek

Het onderzoek dat door de Ambrosiushoeve wordt verricht laat zich in vier thema's verdelen. Elk jaar wordt een proefplan opgesteld waarin de onderzoeken van het komende jaar staan beschreven. Regelmatig wordt hierover in *Bijen* gepubliceerd. De vier thema's richten zich allereerst op het telen van bijen waarbij tevens imkerteknische zaken aan de orde komen. 'Een interessant onderzoek waaraan wij momenteel werken is dat naar de vergelijking tussen redcel- en koninginnettelmoeren. We zijn daar vorig jaar mee begonnen. Toen hebben we helft van de volken die aan dit onderzoek meedoen van redcelmoeren voorzien, de andere helft heeft koninginnettelmoeren. In de loop van de jaren zullen we de prestaties van de verschillende volken bekijken en hopen zo inzicht te krijgen wat er wel en wat niet klopt van de tot nu toe slechts theoretische discussie over de kwaliteitsverschillen van de moeren.'

Tweede thema is bijenziekten. 'Het onderzoek naar de bestrijding van de varroamijt gaat nog altijd door. Wat betreft Amerikaans vuilbroed onderzoeken we, samen met het ID-DLO in Lelystad, de mogelijkheden van het ontsmetten met gammastralen'. Een thema dat veelal een beetje onzichtbaar plaats vindt is het bestrijdingsmiddelenonderzoek. 'Dit speelt zich wat in stilte af, men merkt hier weinig van. Behalve het onderzoek naar giftigheid voor insecten worden ook onderzoeksmethodes ontwikkeld en verbeterd. Deze moeten veelal internationaal op elkaar afgestemd worden, we spelen hierin een belangrijke rol.'

Het bestuivingsonderzoek, vierde thema, heeft vooral de laatste jaren verrassende zaken opgeleverd. Het inzetten van bestuivende insecten bij gewassen heeft zich uitgebreid van bijen naar hommels. Bij dit alles kijken we naar het samenspel tussen de insecten en de gewassen en het gedrag daarbij van de bestuivers. Een soms ingewikkelde materie. Neem nu bijvoorbeeld de bestuiving van courgettes. In de praktijk blijkt nu dat dit de ene keer goed gaat, terwijl een andere keer nog van alles misgaat. Verder onderzoek is dan nodig. Het onderwerp bestuiven is meer dan resultaten daarvan alleen. Om maar iets te noemen, er loopt momenteel een onderzoek naar de oriëntatie

van bijen in tunnels en kassen. Wij kunnen gerust stellen dat de Ambrosiushoeve wat betreft bestuiving de specialist in de wereld is. Niet voor niets hebben we in 1990 hier een internationaal bestuivingsymposium gehad. De volgende is nu in voorbereiding en wordt in Canada georganiseerd.'

Internationaal

Een indrukwekkende lijst, zoals ook in het advies te lezen is, van thema's en werkgroepen geeft aan van welke internationale allure de Ambrosiushoeve is. Niet alleen in EU-verband, nee, wereldwijd. Het feit dat Aad de Ruijter hierbij in diverse internationale commissies het voorzitterschap vervult vertelt iets over de voortrekkersrol die het Nederlandse instituut regelmatig vervult. Een zoveelste reden het voortbestaan van de Ambrosiushoeve veilig te stellen.

'We moeten de huidige infrastructuur in stand houden, anders verliezen we onze contacten met het buitenland en dat zijn er vele,' waarschuwt Aad de Ruijter. 'Wij zijn in veel internationaal overleg vertegenwoordigd. Ons onderzoek en de resultaten daarvan heeft er onder andere toe geleid dat er nu iets in Europa gebeurt voor de imkerij. In het Europese Parlement zijn er vragen gesteld over de bestuiving. Naar aanleiding van een rapport is er inmiddels een bijeenkomst geweest waaraan vijftig vertegenwoordigers uit de gehele EU hebben deelgenomen. Daar zijn allerlei problemen betreffende de imkerij besproken en is er een advies opgesteld. Dat is naar alle beleidsmakers in Europa gestuurd. Zo brengen wij de bijen onder ieders aandacht. We krijgen dus echt wel wat van de grond. Onze resultaten beperken zich niet tot Nederland alleen. Inmiddels is er een Europese bestuivingswerkgroep opgericht en hopen we via de FAO subsidie voor dit werk los te krijgen. Daar is positief op gereageerd. Vijfentwintig man uit verschillende landen, ook van buiten de EU, nemen hierin deel. De bedoeling is om meer samenwerking te bewerkstelligen, onder andere door het uitwisselen van onderzoeksresultaten. Men moet overigens niet denken dat het thema van bestuiven zich alleen tot land- en tuinbouw en bijen en hommels beperkt. Ook het beheer van vegetatie en de bestuivingsarbeid van wilde en solitaire bijen staat hierdoor in de belangstelling. Dit heeft overigens direct een werkgroep opgeleverd die zich met deze materie gaat bezighouden.'

Lef

Dat de Ambrosiushoeve er niet voor terugdeinst zich op glad ijs te begeven is misschien wel medebepalend voor de plaats die zij inneemt in het inter-

ationale bijenteeltonderzoek. Aad de Ruijter hierover: 'Wij durven hier onze nek uit te steken en proberen ongewisse zaken aan te zwengelen. Wij houden ervan af en toe de uitdaging aan te gaan. In het verleden heeft dat al zo gewerkt, dat zal zo blijven. Toen wij ons onderzoek startten naar bestuiving bij tomaten door insecten werden we voor gek verklaard. Nu, de toekomst daarvan kennen we. Momenteel zijn we bezig met proeven om honingbij-koninginnen in gevangenschap te laten paren. Tot nu toe is dat nog nergens gelukt. Wij denken niettemin dat dat kan. We verwachten weliswaar niet meteen het ei van Columbus te zullen ontdekken, maar het zou toch mooi zijn als dit in Nederland voor het eerst zou lukken.'

Toekomst

198 Met het uitbrengen van het advies 'Toekomst van de Ambrosiushoeve' is haar taak volbracht en heeft de gelijknamige Commissie zichzelf weer opgeheven. Met het uitgebrachte advies kan nu het stichtingsbestuur

aan de slag. Wanneer alle adviezen worden gehonoreerd betekent dat niet alleen een verzekering dat ze blijft bestaan, maar zal de Ambrosiushoeve wellicht sterker dan tevoren de toekomst tegemoet mogen zien. Dan blijft de Nederlandse imkerij verzekerd van een eigen instituut dat naast allerlei onderzoek tegelijkertijd een belangrijk kenniscentrum zal zijn. Want ook dit laatste is een van de adviezen die werden uitgebracht: maak van de Ambrosiushoeve het expertisecentrum voor de bijenteelt. Al zulke zaken, zoals ook de overdracht van bepaalde taken die in het advies worden voorgesteld liggen weliswaar niet direct in de beleidslijn van andere instituten, maar met goede wil moet er veel mogelijk zijn. Er zal niettemin nog menig robbertje moeten worden uitgevochten eer de toekomst van de Ambrosiushoeve echt gewaarborgd is. Een sterk instituut van internationale belang, het moet mogelijk zijn, met de goede wil van de overheid en de bereidheid van onder andere de imkers dit in stand te houden en verder uit te bouwen.

bijen

ONDERZOEK

'Toekomst van de Ambrosiushoeve'

Marleen Boerjan

De overheid trekt zich terug, ook van de Bijenhouderij. Welke de financiële gevolgen hiervan zijn voor het voortbestaan van de Ambrosiushoeve, is sinds maart 1994 door een werkgroep onderzocht en besproken. De werkgroep bestond uit leden van afdelingen van het Landbouwschap voor de Groenteteelt, Bijenteelt en Fruitteelt en medewerkers van het Ministerie van LNV.

De bevindingen van deze werkgroep, beschreven in een recent verschenen rapport, zijn hieronder puntgewijs samengevat.

Met betrekking tot onderzoek op het gebied van de insectenhouderij moeten de volgende onderwerpen de hoogste prioriteit krijgen:

Glasgroenteteelt

- bestuiving van de courgette, aubergine, paprika en andere kleine gewassen door insecten.
- in het kader van het toelatingsbeleid zal de giftigheid van gewasbeschermingsmiddelen voor bestuivende insecten in kassen aandacht moeten krijgen.

Fruিতেelt

- insectenbestuiving van (klein-)fruit.
- oriëntatieproblemen van de bestuivende insecten.
- giftigheid van gewasbeschermingsmiddelen.

Bijenhouderij, hommelteelt en solitaire bijen

- bijenziekten waaronder, varroamijt, Amerikaans vuilbroed en kalkbroed.
- verbetering van bijenteeltmethoden, meer aandacht voor koninginneteelt en voeding.
- ziekten en parasieten bij *Bombus terrestris*

Natuur en milieu

- onderzoek naar de giftigheid van gewasbeschermingsmiddelen voor insecten in het algemeen.
- bepaling en verdere versterking van het economisch nut van bijen.
- onderzoek naar de rol en onderlinge relaties van insecten voor de diversiteit van de wilde flora.

Conclusies van de werkgroep

De werkgroep concludeert dat bovenstaand onderzoek het beste uitgevoerd kan worden door een coördinerende instantie, de Ambrosiushoeve, die bestuurlijk en organisatorisch bij het Proefstation voor Bloemisterij en Glasgroente is ondergebracht. Een en ander heeft natuurlijk financiële consequenties, ook voor de bijenhouderij: van de imkers zal een verhoging van de bijdrage per imker, nu f5,- per jaar, met f1,- per jaar gedurende drie jaar worden gevraagd.